ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.38.11
УДК 340.12:321.01

Вікторія Тімашова,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0001-5717-9476; email: tavitum2020@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

У статті проаналізовано правову політику як ключовий інструмент сучасного державотворення з позицій функціонального підходу. Обґрунтовано, що правова політика не зводиться до сукупності нормативно-правових рішень або правотворчої діяльності, а постає як інтегрований політико-правовий механізм, який поєднує стратегічні цілі держави, інституційні форми їх реалізації та практики правового регулювання суспільних відносин. Показано, що результативність державотворчих процесів значною мірою залежить від здатності правової політики забезпечувати узгодження між публічною владою, інститутами громадянського суспільства та соціальними інтересами, зокрема й етнополітичними.

Увагу зосереджено на аналізі сучасних наукових підходів до розуміння правової політики, державності та державотворення, а також на проблемі концептуальної невизначеності цих категорій у вітчизняному політико-правовому дискурсі. Доведено, що правова політика є структуроутворювальною складовою державотворення, яка визначає напрям і якість інституційного розвитку держави, рівень легітимності публічної влади, стабільність політичної системи, міжнаціональної злагоди.

Систематизовано основні підходи до аналізу державної політики, представлені в сучасних західних і українських дослідженнях, та обґрунтовано доцільність розгляду аналізу державної політики як багаторівневої аналітичної діяльності, що здійснюється на теоретичному, прикладному та методологічному рівнях і поєднує емпіричний, оцінювальний та нормативно-рекомендаційний виміри. Показано, що така інтегрована модель аналізу створює методологічне підґрунтя для використання правової політики як інструменту раціоналізації державотворчих процесів, міжкультурного порозуміння і підвищення якості публічного управління в умовах сучасних трансформацій.

Ключові слова: *правова політика, державотворення, державна політика, аналіз державної політики, етнополітика, функціональний підхід, державність, публічне управління, інституціоналізація.*

Вступ. Правова політика тривалий час розглядалася переважно як похідна правотворчої діяльності або як сукупність нормативно-правових рішень, спрямованих на впорядкування суспільних відносин. У такому баченні вона постає технічною складовою державного управління, відокремленою від ширших політичних процесів і логіки державотворення та національного розвитку. Водночас сучасні трансформації інституційної структури держави та суспільних очікувань засвідчують, що правова політика виконує значно ширшу функцію, формує рамки легітимації влади, визначає напрями інституційного розвитку та впливає характер взаємодії між державою і суспільством, на міжетнічні відносини тощо.

Разом із тим у науковому дискурсі зберігається концептуальна нечіткість щодо змісту правової політики та її місця в системі державної політики, що зумовлює її редукцію до суто юридичного або допоміжного інструменту. Такий підхід обмежує її аналітичний потенціал і не дозволяє розкрити роль правової політики як механізму стратегічного вибору та інституціоналізації політичних рішень. У цьому контексті актуалізується функціональний аналіз правової політики як інструменту державотворення, що дозволяє зосередитися на її

впливі на формування державності, стабільності політичної системи, міжкультурного порозуміння та здатності держави відповідати на суспільні виклики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правова політика та державотворення досліджуються в межах політико-правової та публічно-управлінської науки з акцентом на інституціоналізацію влади, демократичну легітимацію та ефективність публічного управління. Сучасні підходи до осмислення правової політики представлені у працях Н. Харченко, М. Хаустової, Л. Музики, М. Кравчука, тоді як проблематика державності й державотворення розкривається в дослідженнях О. Скрипнюка та М. Лисака. Методологія аналізу державної політики сформована в класичних працях В. Парсонса, Б. Гогвуда, Л. Гана, Л. Пала та В. Данна, які в новітніх дослідженнях переосмислюються крізь призму policy design, evidence-informed policy та багаторівневого врядування (М. Гоулетт, М. Рамеш, П. Керні, аналітика ОЕСР). Тривають наукові дискусії щодо категоріального апарату, пов'язаного з правовою політикою держави [Харченко, 2020], її цивільно-правових вимірів [Музика, 2020], щодо особливостей її формування та реалізації [Кравчук, Матола, 2018], стосовно сучасних викликів і загроз такій сфері в Україні [Лисак, 2024]. Водночас у наукових публікаціях недостатньо розкрито функціональне осмислення правової політики саме як інструменту державотворення та національної єдності, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування правової політики як інструменту державотворення через функціональний аналіз та систематизацію сучасних підходів до аналізу державної політики. **Завдання статті** полягають у концептуальному уточненні змісту правової політики, визначенні її ролі в процесах державотворення, національного та етнополітичного розвитку, критичному осмисленні наявних підходів до аналізу державної політики та обґрунтуванні доцільності його розгляду як багаторівневої аналітичної діяльності.

Методологічну основу становлять структурно-функціональний та інституційний підходи, які дали змогу реалізувати правову політику як елемент механізму державотворення; системний і порівняльний методи для узагальнення сучасних західних і вітчизняних підходів до аналізу державної політики; а також концептуальний і політико-культурний аналіз, аналіз нормативно-правових актів України, що дозволило співвіднести теоретичні моделі з практичною динамікою державотворчих процесів.

Результати та дискусії. В умовах сучасної України проблема правової політики набуває особливої актуальності у зв'язку з воєнним станом, тривалими кризовими викликами та необхідністю одночасного забезпечення національної безпеки, демократичної стійкості, національної / міжетнічної єдності й правової визначеності. Повномасштабна агресія, трансформація системи публічної влади, адаптація правового порядку до надзвичайних умов та орієнтація на європейську інтеграцію суттєво загострили питання узгодженості правових рішень, їх стратегічної спрямованості та функціональної ефективності. За таких обставин правова політика постає не як суто теоретична конструкція, а як ключовий інструмент державотворення, від якого залежить здатність держави забезпечувати керованість суспільних процесів, легітимність владних рішень і збереження балансу між публічними інтересами та правами людини, етносів та ін. груп, що складають основи політичної нації.

Проблематика правової політики посідає стійке місце в науковому дискурсі, оскільки супроводжує всі етапи становлення й розвитку держави та суспільства. В українських умовах її значущість зростає у зв'язку з глибинними трансформаційними процесами, що охоплюють соціальну, політичну та інституційну сфери, а також переосмисленням ідеологічних засад державотворення. Перехід до новітньої моделі розвитку української державності актуалізує потребу в аналізі правової політики не лише як сукупності нормативних рішень, а як системного інструменту цілеспрямованого впливу на процеси формування та функціонування держави [Музика, 2020, с. 26].

За цих умов дослідження правової політики вимагає виходу за межі нормативно-догматичного підходу та звернення до комплексного аналізу її функцій, цілей і принципів у контексті державотворчих процесів. Такий підхід, спираючись на напрацювання теорії держави і права, водночас інтегрує інструментарій політичної науки, що дозволяє розглядати правову політику як механізм інституційного упорядкування влади та суспільних відносин у період трансформації [Музика, 2020, с. 26].

Водночас у науковій літературі фіксується досить суперечливі трактуванні правової політики, зокрема щодо визначення її змісту та місця в системі державної політики [Кравчук, Матола, 2018, с. 30]. Попри широке використання цього поняття в юридичному та міждисциплінарному дискурсі, воно фактично не закріплене в нормативно-правових актах, що зумовлює розрив між науково-теоретичним осмисленням і практикою державного управління, а також труднощі його політологічного прочитання.

За таких умов актуалізується необхідність критичного узагальнення наявних науково-концептуальних підходів до розуміння правової політики з позиції її функціонального призначення в процесах державотворення та національної стійкості. Це дозволяє розглядати правову політику не лише як категорію правознавства, а як інструмент цілеспрямованого впливу на формування інституційних основ держави та реалізацію стратегічних пріоритетів її розвитку, як і розвитку міжкультурного діалогу в суспільстві загалом.

У науковій літературі поняття правової політики інтерпретується з різних методологічних позицій. У межах нормативістського підходу М. Хаустова акцентує увагу на державно-вольовому та владно-імперативному характері правової політики, розглядаючи її як специфічний різновид державної діяльності, безпосередньо пов'язаний із механізмами здійснення публічної влади [Хаустова, 2020, с. 41]. У цьому контексті правова політика постає як публічна, офіційна діяльність, що ґрунтується на праві, реалізується за допомогою правових методів і засобів та може забезпечуватися легальним державним примусом.

Більш комплексний підхід до осмислення правової політики пропонує Н. Харченко, розглядаючи її у взаємозв'язку з процесами формування правової держави та трансформації публічної влади. У такій інтерпретації правова політика постає не лише як сукупність нормативних рішень, а як інституційно оформлений механізм реалізації державної волі, що потребує цілісної концептуалізації та системної інституціоналізації в умовах суспільних змін [Харченко, 2020, с. 110-115]. Дослідниця наголошує, що саме теорія держави і права забезпечує методологічне підґрунтя для інтеграції правової політики в загальну систему категорій державотворення, водночас важливо до цього додати також значення розбудови політичної нації в умовах посилення безпекових загроз.

У цьому контексті правова політика трактується як комплексне утворення з власними цілями, завданнями та пріоритетами, що функціонує в межах логіки розвитку правової системи держави. Вона визначається як цілеспрямована діяльність держави щодо формування й реалізації стратегічних правових орієнтирів, спрямованих на впорядкування суспільних відносин та інституційне забезпечення публічної влади. Такий підхід дозволяє розглядати правову політику не лише як елемент правової доктрини, а як інструмент узгодження державних і суспільних інтересів у процесі сучасного державотворення [Харченко, 2020, с. 110-115].

На багатовимірність правової політики в сучасному українському науковому дискурсі звертають увагу низка дослідників, які розглядають її не лише як юридичну категорію, а як інструмент державної політики та державотворення. Зокрема, у працях О. Скрипнюка правова політика розглядається у розрізі ідеї правової держави та людиноцентристської моделі публічної влади [Скрипнюк, 2000]. У такій перспективі вона є механізмом інституційного закріплення цінностей верховенства права, прав і свобод людини та демократичної легітимації державної влади, національної єдності та стійкості, міжетнічного порозуміння, що безпосередньо пов'язує її зі стратегічними процесами державотворення.

Водночас сучасні дослідження наголошують на подвійній природі правової політики як самостійного напряму державної політики та як універсального інструменту реалізації інших публічних політик. Так, І. Ковальчук розглядає правову політику як складову системи публічної політики, через яку відбувається правове оформлення управлінських рішень, координація дій суб'єктів влади та забезпечення цілісності державного управління. У цьому сенсі правова політика не зводиться до правотворчості, а є інструментом стратегічного впливу на розвиток державних інститутів [Ковальчук, 2024].

У підсумку правова політика визначається як цілеспрямована й планомірна діяльність держави у сфері правового регулювання, що полягає у розробленні та реалізації правових ідей і стратегічних цілей. Такий підхід дозволяє розглядати її не як сукупність окремих галузевих напрямів, а як функціонально інтегрований інструмент державотворення, спрямований на забезпечення цілісності та ефективності правового розвитку держави та суспільства.

Систематизація наукових підходів до розуміння правової політики дозволяє розглядати її не лише як теоретичну категорію, а як дієвий інструмент впливу на реальні суспільно-політичні процеси. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз правової політики крізь призму державотворення, оскільки саме в межах цього процесу розкривається її функціональне навантаження, інституційна роль і практична ефективність.

Процес державотворення сучасної України розвивається із прийняття Декларації про державний суверенітет України у 1990 році, яка заклала нормативно-ціннісні орієнтири формування української державності та визначила базові принципи її подальшого розвитку. Попри врахування історичного досвіду й уникнення ряду рис тоталітарних моделей, трансформаційний характер українського державотворення зумовив виникнення системних проблем, що потребують комплексного політико-правового осмислення та інституційного вирішення.

Категорія «державотворення» широко використовується в працях з державного управління, права та політології, однак у багатьох випадках вона функціонує як самоочевидне поняття без чіткого концептуального наповнення. Така ситуація ускладнює осмислення ролі правової політики як механізму цілеспрямованого формування інституційних основ держави, визначення стратегічних пріоритетів її розвитку та забезпечення стабільності політико-правової системи [Лисак, 2024, с. 39-43].

Актуальність проблематики державотворення суттєво зросла в умовах зовнішньої агресії, повномасштабної війни та масштабних втрат економічного й промислового потенціалу, що зумовило необхідність переосмислення базових категорій політико-правової науки «держава», «державність» і «державотворення» [Лисак, 2024, с. 39-43]. Їх коректне теоретичне тлумачення є принципово важливим для країн, що перебувають у стані трансформації, зокрема з погляду формування демократичних інститутів і ефективних механізмів публічного управління.

У сучасній науковій традиції держава й надалі розглядається у двох взаємопов'язаних вимірах широкому та вузькому. У широкому значенні вона трактується як суверенна правова організація суспільства, що забезпечує публічну владу, територіальну цілісність і загальний порядок соціальної взаємодії. У вузькому як інституційно організований механізм реалізації публічно-політичної влади та ухвалення владних рішень. Таке розмежування зберігає методологічне значення для аналізу державотворення, оскільки дозволяє розглядати його не як одноразовий акт, а як тривалий процес організації політико-правового простору, в межах якого правова політика є інструментом спрямування інституційного розвитку держави [Стецюк, 2021].

Водночас сучасні дослідження наголошують на обмеженості суто інституційно-владного підходу до розуміння держави. У дослідженнях часто підкреслюється, що в умовах демократичної правової держави ключовим смисловим центром державної політики є

людина, її гідність і права, а ефективність державної влади оцінюється через здатність гарантувати та реалізовувати ці цінності [Рабінович, 2020].

У цьому ж руслі розвивається сучасна доктрина народного суверенітету, відповідно до якої демократичний характер держави визначається реальним визнанням народу єдиним джерелом публічної влади. Сучасні конституційно-правові дослідження акцентують, що цей принцип виконує не лише декларативну, а й функціональну роль у державотворенні, обмежуючи концентрацію влади та забезпечуючи її легітимацію через правову політику [Барабаш, Берченко, 2023, с. 54-75].

Узагальнюючи зазначені підходи, сучасну правову державу доцільно розглядати як універсальну політико-правову форму організації суспільства, що поєднує суверенну публічну владу, територіальну визначеність і систему органів державного управління з пріоритетом людини як найвищої соціальної цінності. У такій державі життя, гідність, права і свободи особи, повага до культурної різноманітності є не декларативними орієнтирами, а критеріями ефективності діяльності публічної влади, реалізація яких забезпечується узгодженою взаємодією всіх гілок влади на засадах верховенства права.

У цьому контексті правова політика набуває значення ключового інструменту державотворення, оскільки саме через неї відбувається інституційне закріплення людиноцентристських цінностей, трансляція принципів демократії у правове регулювання та забезпечення цілісності соціально-правового розвитку держави.

Щодо розуміння поняття «державність», слід зазначити, що в науковій літературі відсутній єдиний підхід до його тлумачення. Наявні концепції не лише взаємодоповнюють одна одну, а подекуди вступають у методологічну суперечність, що ускладнює аналітичне використання цього поняття.

Найпоширенішим у сучасному науковому дискурсі залишається підхід, за якого «державність» фактично ототожнюється з поняттям «держава», виходячи з припущення, що саме існування держави автоматично засвідчує наявність державності. Водночас такий підхід дедалі частіше піддається критиці, оскільки не дозволяє розкрити процесуальний, динамічний і якісний вимір державності як феномену, що формується, трансформується й наповнюється змістом у ході державотворення.

У сучасних українських дослідженнях державність розглядається як ширша категорія, ніж держава, що охоплює не лише інституційно оформлену публічну владу, а й соціально-ціннісні, легітимаційні та ідентифікаційні виміри її існування. У такому розумінні державність постає не як завершений стан, а як тривалий процес становлення й відтворення публічної влади, пов'язаний із рівнем інституційної зрілості, правової впорядкованості та суспільного визнання держави.

Сучасні наукові підходи свідчать, що базові категорії державотворення не можуть бути адекватно осмислені поза процесуальним виміром їх формування та розвитку. У цьому контексті правова політика постає як інтегративний інструмент, що забезпечує концептуальну й інституційну узгодженість державотворчих процесів, поєднуючи ціннісні орієнтири, правове регулювання та практику публічного управління.

Аналіз сучасних досліджень дозволяє розглядати державність не як синонім держави, а як узагальнену характеристику її еволюції та якісного стану функціонування. Державність у цьому сенсі охоплює інституційну спроможність, легітимацію публічної влади та її суспільне визнання і є ширшою категорією, ніж держава, яка фіксує насамперед організаційно-правову форму влади. Такий підхід набув поширення у новітніх українських дослідженнях, присвячених проблемам трансформації державності в умовах кризи і воєнних викликів [Терлюк, 2021, с. 17-28].

З огляду на динамічний характер державності обґрунтованим є концептуальне зближення з поняттями державотворення, що відображає тривалий і багатовимірний процес формування та трансформації публічної влади. У сучасній науці переважає підхід, за яким

українське державотворення розгортається як послідовність демократичних етапів, скоригованих подіями 1990-1991, 2004 та 2014 років, тоді як повномасштабна збройна агресія РФ з 2022 року актуалізувала його як безперервний процес утвердження суверенітету, правової держави та демократичних цінностей [Лисак, 2024, с. 39-43].

Нормативне закріплення поняття державотворення в Україні відбулося на ранньому етапі незалежності. Воно прямо зафіксовано в Акті проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, де державотворення пов'язується з історичною тяглістю української державності, а також у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року, яка поєднує державотворення з розвитком громадянського суспільства та інтеграцією до світового співтовариства [Про проголошення незалежності України, 1991; Про основні напрями зовнішньої політики України, 1993].

Поняття «державотворення» закріплено в Конституції України, де в Преамбулі воно пов'язується з багатовіковою традицією української державності та реалізацією народом права на самовизначення, що надає йому статус базової цінно-правової категорії [Конституція України, 1996]. Подальше використання цього поняття в стратегіях, концепціях і програмних документах засвідчує його системоутворюючу роль в сучасному нормативному та політико-правовому дискурсі.

Водночас сучасні дослідження акцентують, що державотворення в Україні супроводжується комплексом проблем, які виходять за межі суто інституційних трансформацій і безпосередньо пов'язані з якістю правового регулювання та реалізації державної політики. Зокрема, наголошується на кризових деформаціях правової політики, фрагментації політико-правової свідомості та прорахунках правового нігілізму в умовах тривалих трансформацій і воєнних викликів [Правові проблеми державотворення, 2022]. До системних чинників також відносяться інституційну нестабільність, асиметрію політичної системи, олігархізацію та прорахунки у сфері безпеки й оборони, що підтверджується новітніми аналітичними дослідженнями у сфері державної спроможності.

Узагальнення сучасних підходів свідчить, що проблеми державотворення мають багатовимірний характер і потребують науково обґрунтованих інструментів їх осмислення та корекції. У цьому контексті аналіз державної політики розглядається як ключовий механізм раціоналізації управлінських рішень і забезпечення їх узгодженості, що підтверджується сучасними західними та українськими дослідженнями з policy analysis, орієнтованими на поєднання теоретичного й прикладного рівнів аналізу [OECD].

За умов такої методологічної невизначеності доцільним є звернення до концепцій, запропонованих провідними західними та вітчизняними дослідниками, з подальшим їх узагальненням. Це дозволяє виокремити спільні аналітичні засади й сформувати цілісне уявлення про структуру аналізу державної політики.

Одним із найвпливовіших є підхід, який пропонує В. Парсонс, який розмежовує аналіз процесу публічної політики та аналіз у межах і для процесу її здійснення. Перший зосереджений на дослідженні логіки формування проблем, ухвалення рішень і реалізації політики з позицій зовнішнього спостереження. Другий орієнтований на практичне використання аналітичних знань і методів безпосередньо у процесі прийняття та реалізації управлінських рішень. Критерієм такого розмежування є аналітична орієнтація: зовнішній описово-рефлексивний вимір або внутрішній інструментальний супровід політики. У сукупності це дозволяє розглядати аналіз державної політики як багаторівневий процес, що поєднує наукове осмислення політичного процесу з його практичним забезпеченням.

Класичні підходи до аналізу державної політики, сформульовані В. Парсонсом, О. Дем'янчуком, Б. Гогвудом, Л. Ганом і В. Данном, заклали методологічні засади розмежування описового та приписового вимірів аналітичної діяльності. Водночас у сучасних дослідженнях ці підходи не відкидаються, а концептуально переосмислюються та інтегруються у ширші рамки аналізу публічної політики, пов'язані з проблематикою policy

design, багаторівневого врядування та evidence-informed policy. Зокрема, у працях М. Гулетта, М. Рамеша та А. Перла аналіз державної політики розглядається як безперервний процес проєктування, реалізації та корекції політичних інструментів, що поєднує емпіричний, оцінювальний і нормативно-рекомендаційний виміри та орієнтований на підвищення результативності державного управління [Howlett, Ramesh, Perl, 2015]. У цьому підході класичні типології аналізу політики інтерпретуються не як жорстко відокремлені види, а як взаємопов'язані рівні аналітичної діяльності.

Подібну логіку розвиває П. Керні, який акцентує увагу на поєднанні наукового знання з політичною раціональністю та інституційними обмеженнями процесу ухвалення рішень. Аналіз політики, на його думку, має враховувати складність політичних систем, множинність акторів і обмежену раціональність, що коригує класичні уявлення про лінійну модель прийняття рішень [Cairney, 2012].

У межах сучасних досліджень державного управління аналіз політики також розглядається крізь призму багаторівневого врядування та регуляторної держави. Так, Д. Леві-Фор оголошує, що аналітична діяльність у сфері публічної політики дедалі більше зміщується від суто внутрішньодержавного виміру до координації політики на національному, наднаціональному та глобальному рівнях, що розширює класичне розмежування аналізу «у», «для» та «про» політику [Levi-Faur, 2011].

Прикладний вимір сучасного аналізу державної політики розвивається також в документах та аналітичних звітах ОЕСР, де акцент робиться на забезпеченні узгодженості політики, використання доказової бази та оцінюванні впливу рішень довгостроковій перспективі. У цьому контексті аналіз політики постає як інструмент раціоналізації державотворчих процесів і підвищення якості публічного управління [OECD].

Узагальнення наведених підходів дозволяє систематизувати різноманітні класифікації аналізу державної політики за ключовими аналітичними критеріями, що відображають його функціональну, предметну та інституційну специфіку, що подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Систематизація підходів до класифікації аналізу державної політики

Критерій класифікації	**Види аналізу**	**Представники**
Аналітична орієнтація	Аналіз у, для та про політику	В. Парсонс, О. Дем'янчук
Функціональне призначення	Описовий, приписовий	Б. Гогвуд, Л. Ган
Об'єкт аналізу	Аналіз детермінант, зміст, вплив	Л. Пал
Предмет аналітичного фокусу	Емпіричний, оцінювальний, нормативний	В. Данн
Рівень здійснення	Теоретичний, прикладний, методологічний	А. Ахременко, М. Хрусталев

Розроблено авторкою статті.

Запропонована систематизація свідчить, що наявні підходи до класифікації аналізу державної політики не є взаємовиключними, а радше доповнюють один одного, формуючи багатовимірне уявлення про аналітичну діяльність у сфері публічного управління. Водночас ці підходи мають переважно частковий характер і не утворюють цілісної аналітичної рамки, що зумовлює звернення до моделей, орієнтованих на комплексне та системне осмислення аналізу державної політики.

У межах цього дослідження аналіз державної політики розглядається не як сукупність ізольованих підходів, а як багатовимірна аналітична діяльність, що відображає різні способи

осмислення політичних процесів. Узагальнення сучасних наукових досліджень у сфері публічної політики та державного управління дозволяє виділити кілька базових вимірів аналізу, релевантних для дослідження правової політики в контексті державотворення.

По-перше, аналіз державної політики може бути спрямований на з'ясування того, наскільки політичні рішення адекватно відображають об'єктивні умови суспільного розвитку, наявні ресурси та інституційні обмеження. У цьому вимірі увага зосереджується на співвідношенні між задекларованими цілями політики та реальними можливостями їх досягнення. По-друге, важливим є аналіз репрезентативності політики, тобто здатності правових і управлінських рішень враховувати та узгоджувати інтереси різних соціальних, етнічних, політичних та ін. суб'єктів. По-третє, державна політика потребує інституційного аналізу, який дозволяє оцінити організаційні та управлінські форми її реалізації, спроможність публічної влади забезпечувати сталість і результативність ухвалених рішень.

Виходячи з цього, у дослідженні застосовується аналітична редукція класифікацій аналізу державної політики відповідно до завдання функціонального аналізу правової політики як інструменту державотворення. Такий підхід дозволяє зосередитися не на повному відтворенні існуючих типологій, а на виокремленні тих вимірів аналізу, які мають безпосереднє значення для розуміння ролі правової політики у формуванні та трансформації державності.

Таблиця 2.

Ключові виміри аналізу державної політики у контексті державотворення

Критерій аналізу	**Аналітичний вимір**	**Значення для дослідження правової політики**
Широта аналізу	Системний і прикладний	Дає змогу поєднати осмислення правової політики як загального державотворчого явища та як конкретного управлінського інструменту
Ступінь охоплення об'єкта	Загальний і спеціалізований	Дозволяє аналізувати правову політику як складову державної політики загалом і як сукупність окремих функціональних напрямів
Функціональна спрямованість	Дослідницький, проєктно-орієнтований	Відображає роль правової політики у формуванні, реалізації та корекції державотворчих рішень
Етап політичного циклу	Формування, реалізація, оцінювання	Дає можливість простежити повний цикл впливу правової політики на процеси державотворення

Розроблено авторкою статті.

Запропонована авторська систематизація дозволяє розглядати правову політику не ізольовано, а як динамічний елемент державотворчого процесу, що реалізується на різних етапах політичного циклу та в різних інституційних формах. Вона створює методологічне підґрунтя для подальшого функціонального аналізу правової політики як інструменту формування, стабілізації та розвитку сучасної державності.

По-перше, дискусійним є використання методів аналізу як самостійної підстави класифікації аналізу державної політики. У сучасних дослідженнях аналіз політики розглядається як системна, проблемно орієнтована та прогностична діяльність, у межах якої методи є універсальним інструментарієм аналітичної роботи, а не критерієм виокремлення окремих типів аналізу [OECD].

По-друге, розмежування теоретичного і прикладного аналізу як автономних видів видається недостатньо обґрунтованим. Коректнішим є підхід, за яким вони розглядаються як різні рівні єдиної аналітичної діяльності, інтегрованої в процес вироблення, реалізації та

оцінювання державної політики [OECD]. У цьому контексті аналіз державної політики доцільно інтерпретувати як багаторівневу аналітичну діяльність, що поєднує теоретичний рівень пояснення політичних процесів, прикладний рівень оцінювання альтернатив і наслідків управлінських рішень та методологічний рівень забезпечення їх обґрунтованості й валідності. Саме така інтегрована рамка створює підґрунтя для використання аналізу державної політики як інструменту дослідження механізмів сучасного державотворення.

Систематизація розглянутих підходів засвідчує, що аналіз державної політики не може бути зведений до єдиного універсального типу або класифікаційної ознаки. Він постає як багаторівнева та багатовимірна аналітична діяльність, що варіюється залежно від мети, предмета, суб'єктів, часової орієнтації та місця аналізу в політичному процесі. Запропоновані в науковій літературі типології не суперечать одна одній, а фіксують різні аналітичні зрізи одного й того самого явища.

Узагальнення підходів дозволяє розглядати аналіз державної політики як інтегровану систему, що здійснюється на теоретичному, прикладному та методологічному рівнях. Теоретичний рівень спрямований на пояснення природи державної політики та виявлення закономірностей її формування і функціонування; прикладний – на оцінювання альтернатив, ефективності й наслідків конкретних рішень у визначеному просторово-часовому контексті; методологічний – на забезпечення коректності, обґрунтованості та валідності аналітичних процедур. Таким чином, аналіз державної політики доцільно інтерпретувати не як сукупність розрізнених видів, а як цілісну аналітичну систему, що поєднує пояснювальний, оцінювальний і нормативно-рекомендаційний виміри. Саме такий підхід створює методологічне підґрунтя для використання аналізу державної політики як інструменту раціоналізації державотворчих процесів, розвитку національної єдності та підвищення якості публічного управління в умовах сучасних трансформацій.

Висновки. У статті здійснено системний аналіз наукових підходів до розуміння правової політики та обґрунтовано її значення як інструменту державотворення в умовах трансформації політико-правової системи України. Показано, що множинність дефініцій правової політики зумовлена різними методологічними підходами, однак у більшості концепцій вона постає як цілеспрямована, науково обґрунтована діяльність держави, спрямована на визначення стратегії й тактики правового розвитку. Встановлено, що правова політика виконує інтегративну функцію, поєднуючи нормативний, інституційний та ціннісний виміри державотворчого процесу.

Доведено, що ефективність правової політики як інструменту державотворення значною мірою залежить від якості її аналітичного забезпечення. Узагальнення західних і вітчизняних підходів до типології аналізу державної політики дозволило обґрунтувати доцільність розмежування не лише видів, а й рівнів аналізу: теоретичного, прикладного та методологічного. Показано, що саме функціональний аналіз правової політики дає змогу виявити зв'язок між її цілями, засобами реалізації та реальними наслідками для розвитку державності та національної стійкості, а також ідентифікувати системні дисбаланси державотворчих процесів.

Зроблено висновок, що подальший розвиток правової політики в Україні потребує переходу від фрагментарного використання аналітичних інструментів до цілісної моделі аналізу державної політики, орієнтованої на довгострокові цілі державотворення. Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення узгодженої методології функціонального аналізу правової політики, уточнення критеріїв оцінювання її результативності та поглиблення міждисциплінарної інтеграції політико-правових підходів у дослідженні державотворчих процесів.

Використані джерела:

1. Барабаш, Ю. Г., & Берченко, Г. В. (2023). Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії). Право України, 1, 54–75. https://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001430678

2. Ковальчук, О. М. (2024). Теоретико-правова характеристика національного правового регулювання земельних відносин в Україні [Електронний науковий документ]. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. http://apnl.dnu.in.ua/4_2024/6.pdf

3. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. (1996). База даних «Законодавство України». https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

4. Кравчук, М., Матола, В. Правова політика в сучасній Україні: сутність, особливості формування та реалізації. Актуальні проблеми правознавства, 2018. Випуск 1 (13). С. 29-35. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28600/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf

5. Лисак, М. Ю. (2024). Проблемні аспекти сучасного державотворення в Україні. Legal Bulletin, 12, 39–43. https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-12-A5

6. Музика, Л. (2020). Концепція цивільно-правової політики України : монографія. In Ukma.edu.ua. https://ekmair.ukma.edu.ua/items/0c750d37-c631-44b6-b8d2-1e613cfa6933

7. Правові проблеми державотворення. (2022). Право. Volume 10, Number 4. https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-10-number-4-2022/pravovi-problemi-derzhavotvorennya

8. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року № 1427-XII. (1991). База даних «Законодавство України». https://zakon.rada.gov.ua/go/1427-12

9. Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 02 липня 1993 року № 3360-XII. (1993). База даних «Законодавство України». https://zakon.rada.gov.ua/go/3360-12

10. Рабінович, П. М. (2021). Основи теорії та філософії права: навчальний посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право». https://constitutionalist.com.ua/rabinovych-p-m-osnovy-teorii-ta-filosofii-prava/

11. Скрипнюк, О. В. (2000). Сучасна зарубіжна правова наука про сутність соціальної правової держави та шляхи її реалізації [Електронний документ]. eKMAIR: Електронний архів НаУКМА. https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4980cd3e-2523-4cde-9229-197fcb948232/content

12. Стецюк, П. Б. (2021). Діяльність Конституційного Суду України в умовах загроз територіальній цілісності та національній безпеці // Вісник Конституційного Суду України, № 4/2021. https://visnykconstitutional.law/issue/view/2021

13. Терлюк, І. Я. (2021). Держава і державність: до проблеми теоретико-правового та історико-правового змісту понять у контексті українського державотворення. Право, 8(1), 17–28. https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/volume-8-number-129-2021/derzhava-i-derzhavnist-do-problemy-teoretyko-pravovogo-ta

14. Харченко, Н. (2020) Правова політика держави: до визначення поняття і змісту. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2020. №10(22). URL: https://doi.org/10.33098/2078-6670.10.22.110-117

15. Хаустова, М. Г. Правова політика української держави у сфері модернізації правової системи України. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 39-42, с. 41 https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/8

16. OECD. (2020). Policy-making and state capacity. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/gov/policy-making/

17. Howlett, M., Ramesh, M., & Perl, A. (2015). Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems (3rd ed.). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/hepl/9780198707563.001.0001

18. Cairney, P. (2012). Understanding public policy: Theories and issues. Palgrave Macmillan. https://link.springer.com/book/10.1057/9781137016122

19. Levi-Faur, D. (2011). Regulatory governance. In D. Levi-Faur (Ed.), The Oxford handbook of governance. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199560532.013.0034

References:

1. Barabash, Yu. H., & Berchenko, H. V. (2023). Chy zdatna zakhystyty sebe demokratiia v umovakh viiny? (Na dosvidi derzhavnoho budivnytstva pid chas rosiiskoi ahresii). Pravo Ukrainy, 1, 54–75. https://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001430678 (in Ukrainian)

2. Kovalchuk, O. M. (2024). Teoretyko-pravova kharakterystyka natsionalnoho pravovoho rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn v Ukraini [Elektronnyi naukovyi dokument]. Aktualni problemy vitchyznianoi yurysprudentsii. http://apnl.dnu.in.ua/4_2024/6.pdf (in Ukrainian)

3. Konstytutsiia Ukrainy : Konstytutsiia Ukrainy; Verkhovna Rada Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku № 254k/96-VR. (1996). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (in Ukrainian)

4. Kravchuk, M., Matola, V. Pravova polityka v suchasnii Ukraini: sutnist, osoblyvosti formuvannia ta realizatsii. Aktualni problemy pravoznavstva, 2018. Vypusk 1 (13). S. 29-35. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28600/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf (in Ukrainian)

5. Lysak, M. Yu. (2024). Problemni aspekty suchasnoho derzhavotvorennia v Ukraini. Legal Bulletin, 12, 39–43. https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-12-A5 (in Ukrainian)

6. Muzyka, L. (2020). Kontseptsiia tsyvilno-pravovoi polityky Ukrainy : monohrafiia. In Ukma.edu.ua. https://ekmair.ukma.edu.ua/items/0c750d37-c631-44b6-b8d2-1e613cfa6933 (in Ukrainian)

7. Pravovi problemy derzhavotvorennia. (2022). Pravo. Volume 10, Number 4. https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-10-number-4-2022/pravovi-problemi-derzhavotvorennya (in Ukrainian)

8. Pro proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainskoi RSR vid 24 serpnia 1991 roku № 1427-XII. (1991). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». https://zakon.rada.gov.ua/go/1427-12 (in Ukrainian)

9. Pro Osnovni napriamy zovnishnoi polityky Ukrainy : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 02 lypnia 1993 roku № 3360-XII. (1993). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». https://zakon.rada.gov.ua/go/3360-12 (in Ukrainian)

10. Rabinovych, P. M. (2021). Osnovy teorii ta filosofii prava: navchalnyi posibnyk. Lviv: Vydavnytstvo LOBF «Medytsyna i pravo». https://constitutionalist.com.ua/rabinovych-p-m-osnovy-teorii-ta-filosofii-prava/ (in Ukrainian)

11. Skrypniuk, O. V. (2000). Suchasna zarubizhna pravova nauka pro sutnist sotsialnoi pravovoi derzhavy ta shliakhy yii realizatsii [Elektronnyi dokument]. eKMAIR: Elektronnyi arkhiv NaUKMA. https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4980cd3e-2523-4cde-9229-197fcb948232/content (in Ukrainian)

12. Stetsiuk, P. B. (2021). Diialnist Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy v umovakh zahroz terytorialnii tsilisnosti ta natsionalnii bezpetsi // Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy, № 4/2021. https://visnykconstitutional.law/issue/view/2021 (in Ukrainian)

13. Terliuk, I. Ya. (2021). Derzhava i derzhavnist: do problemy teoretyko-pravovoho ta istoryko-pravovoho zmistu poniat u konteksti ukrainskoho derzhavotvorennia. Pravo, 8(1), 17–28. https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/volume-8-number-129-2021/derzhava-i-derzhavnist-do-problemy-teoretyko-pravovogo-ta (in Ukrainian)

14. Kharchenko, N. (2020) Pravova polityka derzhavy: do vyznachennia poniattia i zmistu. Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho. 2020. №10(22). URL: https://doi.org/10.33098/2078-6670.10.22.110-117 (in Ukrainian)

15. Khaustova, M. H. Pravova polityka ukrainskoi derzhavy u sferi modernizatsii pravovoi systemy Ukrainy. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2020. № 1. S. 39-42, s. 41 https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/8 (in Ukrainian)

16. OECD. (2020). Policy-making and state capacity. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/gov/policy-making/

17. Howlett, M., Ramesh, M., & Perl, A. (2015). Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems (3rd ed.). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/hepl/9780198707563.001.0001

18. Cairney, P. (2012). Understanding public policy: Theories and issues. Palgrave Macmillan. https://link.springer.com/book/10.1057/9781137016122

19. Levi-Faur, D. (2011). Regulatory governance. In D. Levi-Faur (Ed.), The Oxford handbook of governance. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199560532.013.0034

Victoria Timashova,
doctor of political sciences, professor, professor of the of Department of Political Sciences,
Ukrainian State Mykhailo Drahomanov University

Theoretical and Methodological Content of Legal Policy as an Instrument of State-Building

The article analyzes legal policy as a key instrument of contemporary state-building from the perspective of a functional approach. It substantiates that legal policy cannot be reduced to a set of normative legal decisions or law-making activity; rather, it functions as an integrated political and legal mechanism that combines the strategic objectives of the state, institutional forms of their implementation, and practices of legal regulation of social relations. It is demonstrated that the effectiveness of state-building processes largely depends on the capacity of legal policy to ensure coordination among public authorities, civil society institutions, and social interests, including ethnopolitical.

Special attention is paid to the analysis of contemporary scholarly approaches to understanding legal policy, statehood, and state-building, as well as to the problem of conceptual ambiguity of these categories within the domestic political and legal discourse. It is argued that legal policy constitutes a structure-forming component of state-building, determining the direction and quality of institutional development of the state, the level of legitimacy of public authority, interethnic harmony and the stability of the political system.

The article systematizes the main approaches to public policy analysis presented in contemporary Western and Ukrainian scholarship and substantiates the expediency of considering public policy analysis as a multi-level analytical activity carried out at theoretical, applied, and methodological levels and integrating empirical, evaluative, and normative-recommendatory dimensions. It is shown that such an integrated analytical model provides a methodological foundation for employing legal policy as an instrument for rationalizing state-building processes, intercultural understanding and enhancing the quality of public governance under conditions of contemporary transformations.

***Keywords**: legal policy, state-building, public policy, public policy analysis, ethnopolitics, functional approach, statehood, public governance, institutionalization.*

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.38.12
УДК 352.075.2:338.14:332.142.2

Сергій Козир,
аспірант кафедри міждисциплінарної освіти,
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-5742-8167; e-mail: s.kozyr@ukma.edu.ua

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ У ПОЛІТИЦІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто вплив російської збройної агресії проти України на конкурентоспроможність її регіонів. Обґрунтовано необхідність розробки нової методики оцінювання конкурентоспроможності територій із урахуванням показників базового та прискореного відновлення на засадах сталого розвитку та принципів Індустрії 4.0 і 5.0. Запропоновано авторську методику розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності території (ІПКТ), що базується на системі синтетичних індексів економічного, соціального, демографічного розвитку, доступності публічних послуг та екологічної безпеки. Наведено алгоритм інтегрального оцінювання та результати рейтингування регіонів України за 2021 рік, що засвідчили значну регіональну диференціацію – підставу для асинхронної державної регіональної політики відновлення. У роботі також запропоновано адаптовану до умов воєнного стану методику розрахунку ІПКТ, яка враховує специфічні показники економічного та соціального відновлення регіонів. Проведено порівняльний аналіз результатів за 2021 і 2023 роки, що показав збереження лідируючих позицій Дніпропетровської області та покращення показників Тернопільської, Волинської, Полтавської областей. Водночас у прифронтових регіонах відзначено істотне зниження конкурентоспроможності через посилення соціального напруження та руйнування інфраструктури. Зроблено висновок про необхідність диференційованого підходу до політики відновлення, залучення фінансових ресурсів із урахуванням рівня конкурентоспроможності регіонів – тилових, прифронтових, деокупованих і релокованих внаслідок тимчасової окупації. Перспективами подальших досліджень є розробка механізмів активізації інвестиційної привабливості регіонів-лідерів, удосконалення державних і локальних моделей управління регіональним розвитком у повоєнний період.

***Ключові слова:** політика відновлення України, конкурентоспроможність регіонів, державна регіональна політика, інтегральний показник, регіональний розвиток, сталий розвиток, воєнний стан.*

Вступ. Соціально-економічні та суспільно-політичні наслідки російської збройної агресії проти України свідчать про необхідність розробки нових підходів до методики оцінки конкурентоспроможності регіонів України з урахуванням системи показників базового та прискореного відновлення на основі принципів сталого розвитку та забезпечення конкурентного лідерства в Індустрії 4.0. та 5.0, адже відновлення економіки України потребуватиме диференційованого підходу до залучення джерел фінансування: найбільш постраждалі території будуть потребувати більших коштів із джерел міжнародної фінансової та технічної допомоги, коштів державного бюджету; найменш постраждалі та найбільш конкурентоспроможні території зможуть залучити як кошти іноземних інвесторів, так і